

«MİLLÎ MUHASEBE ve MİLLÎ BÜTÇEYE DAİR TETKİKLER. Cilt : I - Millî Muhasebe - Devlet Muhasebesi». Yazan : Prof. Dr. Bedî N. Feyzioğlu. İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, No. : 845. İktisat Fakültesi No. : 112. Maliye Enstitüsü No. 9. Sermet Matbaası. İstanbul 1960. 422 sayfa.

İstanbul Üniversitesi Maliye Profesörü Sayın Dr. Bedî N. Feyzioğlu'nun yayınlamış bulunduğu bu kıymetli eser, Türk ilim hayatı için gerçek bir kazanç olmuş; sahasında mühim bir boşluğu doldurmuştur.

Modern iktisat ve maliye politikasının geniş ölçüde işbirliği yaptığı millî muhasebe konusu ve bu konu ile alakalı nazarî ve teknik esasların mahiyeti memleketimizce pek az bilinen bir mevzudur. Millî muhasebe ile ilgili türkçe ilmî yayınların azlığı; tatbikattaki millî muhasebe çalışmalarının henüz pek yeni ve mahdut oluşu, bunun en açık delilidir.

Millî ekonomiye ait bütün kıymet hareketleri ile bu hareketlerden doğan neticeleri tesbite çalışan millî muhasebe, mahiyeti icabı âmme muhasebesi ile hususî sektör muhasebesini kucaklar. Millî muhasebenin, mezkûr fonksiyonları icra edebilmesi için Âmme muhasebesi ile hususî sektör muhasebesi arasındaki karşılıklı bir ahengin mevcudiyeti şarttır. Bir başka deyimle, millî muhasebeye hâkim şekil ve muhteva prensip ve esaslarına, âmme ve hususî sektör muhasebelerince de uyulmak icabeder. Ancak, bu şekildeki bir koordinasyon sayesinde ki, millî muhasebeden beklenen faydalar sağlanabilir. İşte, Dr. Bedî N. Feyzioğlu da bu noktadan hareket etmekte; ve eserinde millî muhasebe ile âmme muhasebesinin tipik örneği olan devlet muhasebesi arasındaki alâkanın mahiyetini incelemektedir. Müellif, modern mânada bir millî muhasebenin esaslarını vaz' ettikten sonra Devlet muhasebesinde bu esaslara müvazi olarak ne gibi değişiklikler yapılması gerektiği noktasında durmakta; böylece de, modern mânadaki bir devlet muhasebe sisteminin vasıflarını ortaya koymaktadır.

Kitap, memleketimizde çok tanınan ve bir çoğumuzun da hocası olan Ordinaryüs Profesör Dr. Fritz Neumark'ın bir önsözü ile başlamaktadır. Prof. Neumark, bu kısa önsözde, modern iktisat ve maliye ilimleri arasındaki yakın ilgiye ve bu ilginin en iyi şekilde tezahür ettiği millî muhasebe mevzuuna temas ettikten sonra Prof. Dr. Bedî N. Feyzioğlu'nu, muhase-

be sahasında halledilmesi gereken teorik ve pratik meseleleri büyük bir vuzuh ve derinlikle izaha muvaffak olduğu için tebrik etmektedir.

Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark'ın önsözünü, bizzat müellifin yine kısa olan önsözü takibetmektedir. Kitap, bir giriş, iki de esas kısımdan meydana gelmiştir. Giriş kısmında ilk olarak millî iktisattaki makro-ekonomik tahlillerin gelişmesi ile o zamana kadar sadece münferit hususî teşebbüslere mahsus kabul edilen muhasebe usul ve esaslarının, millî ölçüde kullanılması gerektiği noktası belirtilmiştir. Bilâhare, klâsik maliyeye has bütçe müessesesi ele alınmış; ve bütçenin malûm klâsik fonksiyonları ile kaide ve prensipleri kısaca izah olunmuştur. Bunu takiben, modern bir bütçe sistemine terettüb eden vazifelerle bunların gerçekleştirilme vasıtaları ele alınmıştır. Giriş kısmının, üçüncü ve son bahsini eserin gayesi ile plânına ait izahlar teşkil etmiştir.

Müellif, yerinde bir görüşle, kitabın birinci kısmında millî muhasebe mevzuunu ele alarak etraflı bir şekilde inceliyor. Bu kısmın ilk faslı, millî muhasebeye ait umumî bilgiler teşkil ediyor. Evvelâ, «millî muhasebe» tâbiri üzerinde durularak çeşitli tarifler veriliyor: Sırasıyla millî gelir, millî gelir muhasebesi, millî muhasebe ve sosyal muhasebe mefhumları açıklanıyor. İkinci olarak, millî iktisadî bünyenin sistemli bir şekilde tahlil ve tefsiri bakımından millî muhasebe ve millî bütçenin değerleri izah ediliyor. Bu faslın müteakip paragraflarında, iktisadî siyasetle millî muhasebe ve millî bütçenin ilgisi; millî muhasebenin iş hayatı, içtimâî teşekküller ve beynelmilel siyaset bakımından yeri ve önemi; teşriî müra-kabe bakımından millî muhasebe ve millî bütçenin önemi; açıklandıktan sonra millî muhasebe ile devlet muhasebesinin karşılıklı alâkası inceleniyor. Bu cümleden olarak, âmme hesapları ile devletin iktisadî fonksiyonları tasvir edilerek bu hesapların gaye ve şekilleri üzerinde duruluyor. Faslın son kısımlarında, millî muhasebenin vazifeleri ile iktisat teorisine ve iktisat siyasetine mesnet olma fonksiyonları etraflı şekilde izah ediliyor.

Birinci kısmın ikinci faslında millî muhasebenin tarihçesi yapılmıştır. 17. ci asırda Gregory King ile başlayan ilk çalışmalardan sonra Lord Keynes'in millî muhasebenin gelişmesindeki rolü anlatılıyor. Son olarak da, Milletler Cemiyeti, O.E.E.C., Birleşmiş Milletler Teşkilâtı gibi milletlerarası teşekküllerin millî muhasebe ile alâkalı çalışmaları anlatılıyor.

Üçüncü fasılda, millî muhasebenin ana prensipleri inceleniyor. Sırasıyla, millî iktisadın muhtelif sektörlere bölünüşü; bu sektörlerden başlıcalarının mahiyet ve muhtevası; iktisadî muamelelerin tasnifi bahisleri an-

latıldıktan sonra millî muhasebedeki kayıt esasları ele alınıyor. Bu bahiste, millî muhasebede kullanılacak hesaplarla bu hesaplara kaydedilecek muamelelerin tasnifindeki esaslar belirtiliyor; bilâhare, Netice hesaplarının mahiyet ve önemi anlatılarak millî muhasebedeki muzaaf usul ile jestion sistemi açıklanıyor. Son olarak millî muhasebede orijinal bir kayıt usulü olan *matriks* metodunun mahiyeti kısaca izah edilip ticarî muhasebedeki diğer usullerden olan farkları ortaya konuluyor.

Dördüncü fasıl, millî muhasebeye dair nazari sistemleri ihtiva etmektedir. Müellif bu fasılda, münferit bir ailenin gelir ve gider hesabını izah ettikten sonra Prof. R. Stone tarafından tesis olunan ilk millî muhasebe sisteminin esaslarını anlatıyor. Fasılın sonunda, Beynelmilel Maliye Enstitüsü'nce ileri sürülen millî muhasebe sisteminin esasları izah ediliyor.

Beşinci fasıl, tarihçeyle ilgili fasıl : 2 de zikredilmiş bulunan milletlerarası teşekküllerce ileri sürülmüş olan sistemlerin ana hatlarını izaha tahsis olunmuştur. Sırasıyla, Milletler Cemiyeti İstatistik Tali Komitesinin 1947 de derpiş ettiği sistem; Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının (O. E. E. C.) 1951 de öne sürdüğü basitleştirilmiş millî muhasebe sistemi; yine O. E. E. C. nin 1952 tarihli Standart Millî Muhasebe Sistemi; Birleşmiş Milletler Teşkilâtının 1953 tarihli normlaştırılmış millî muhasebe sistemi; nihayet, O. E. E. C. ye ait 1958 tarihli «Standart millî muhasebe sistemi» ele alınarak esasları kısaca izah edilmiştir.

Altıncı fasıl, bir evvelki fasılda tasvir edilmiş bulunan beynelmilel sistemlerin tenkidine ve R. L. Mathews'ün öne sürdüğü millî muhasebe sistemi ile Morris A. Copeland'ın tasarladığı millî muhasebe sisteminin izahına ayrılmıştır.

Buraya kadarki teorik izahlarını, gelişmiş ekonomiler bakımından yapmış olan müellif, yedinci fasılda iktisaden az gelişmiş memleketlerde millî muhasebe ve millî finansman hesapları mevzuunu incelemektedir. Bu fasılda sırasıyla, az gelişmiş ekonomilerde millî muhasebenin hususiyeti; iktisaden az gelişmiş memleketlerde millî muhasebenin teşekkülü ve gelişmesi anlatıldıktan sonra bu çeşit memleketlere mahsus bir millî muhasebe metodu tasvir edilerek az gelişmiş ekonomilerde millî finansman hesaplarının gayesi, tanzim şekli ve millî gelir hesaplarıyla irtibatı anlatılıyor.

Kitabın, bizim için en enteresan olan kısmını sekizinci fasıl teşkil ediyor. Müellif bu fasılda, Türkiye için bir millî muhasebe sistemi ne olacaktır, meselesini incelemiştir. Müellifin, Türkiye'de millî muhasebe tablo-

larının tanzimine dair denemesi, Milton Gilbert'in tavsiye ettiği sistem; O. E. E. C. nin standart sistemi esas alınmak suretiyle yapılmıştır. Mevcut kifayetsiz istatistik ve donelelere dayanılarak yapılan bu deneme sonunda müellif, haklı olarak, memleketimizde her bakımdan elverişli bir millî muhasebe sistemi kurulabilmesi için lüzumlu nihaî şart olarak «Devlet muhasebesinin millî muhasebeye intibaka müsait, rasyonel bir reforma tâbi tutulmasıdır.» neticesine varıyor.

Birinci kısımda, sekiz ayrı fasıl halinde millî muhasebe ile alâkalı teorik ve pratik temel verildikten sonra kitabın ikinci kısmında Devlet muhasebesinin millî muhasebeye intibak ettirilmesi meselesi ele alınıyor. Âmme muhasebesinin fonksiyonu ile millî muhasebe arasındaki bağ hakkında kısa bir kaç mülâhazadan sonra birinci fasılda devlet muhasebesi ile millî muhasebe arasındaki başlıca ayrılıklar ele alınıyor: Bu ayrılıkların, sırasıyla devlet sektörünün tarifi, muamelelerin tasnifi, muhasebeleştirme kaidelerinin hususiyetleri, hesap devreleri ve kaydedilen muameleler bakımından izahları yapılıyor.

İkinci fasılda, devlet bütçeleri ile âmme hesaplarının şekil ve tertip bakımından millî muhasebeye intibak ettirilmeleri konusu üzerinde duruluyor.

Üçüncü fasıl, devlet muhasebesi ile millî muhasebedeki mahsup kaide ve usullerinin mukayeseli bir şekilde tetkikine tahsis edilmiş; devlet muhasebesi ile millî muhasebedeki mahsup kaideleri sırasıyla izah olunduktan sonra muhtelif memleketlerde kabul ve tatbik edilmekte bulunan mahsup sistem ve kaideleri izah olunmuştur.

Kitabın enteresan bir diğer kısmını da dördüncü fasıl teşkil eder. Bu fasılda, devlet muamelelerinin istihsal kıymetini tâyin meselesi incelenmiştir. Müellif, sırasıyla, bir istihsal ünitesi olarak devleti ele almış; devlet muamelâtının istihsal kıymetini tesbit için Prof. R. Stone tarafından ileri sürülen tasnif şeklini izah etmiş; Prof. E. Lindahl'in de tasnif tarzını açıkladıktan sonra devlete ait muamelelerin muhasebeleştirilmesi konusundaki zıt fikirleri yeniden ele alarak incelemiştir.

Beşinci fasıl, âmme idareleri için mamelek muhasebesi tesisi ve devlet bilânçosunun tanzimi konusunu ele almaktadır. Bu mevzudaki genel prensipler açıklandıktan sonra muhtelif memleketlerin mamelek muhasebesi ile alâkalı tatbikat anlatılmakta; bilâhare, devlet mallarının amortismanı mevzuu muhtelif bakımlardan ve etraflı olarak izah edilmektedir.

Altıncı fasıl, Türkiye'de devlet muhasebesinin anahatları, konusunu

incelemektedir. Türk devlet muhasebesinin kısaca tarihçesi yapıldıktan sonra, bugün carî olan devlet muhasebe sistemimizin anahatları izah edilmektedir.

Yedinci fasıl, kitabın netice kısmına tahsis edilmiş bulunmaktadır. Millî muhasebenin nazari bakımdan değerlendirilmesi yapıldıktan sonra Türk devlet muhasebesinin millî muhasebeye intibakı imkânları araştırılmaktadır. Müellif, Türkiye'de halen mer'î bulunan sistemin değerlendirilmesini yaptıktan sonra Türk devlet muhasebesinin millî muhasebeye intibakını sağlayacak ıslah ve takviye tedbirleri anlatılmaktadır.

Kitabın sonuna eklenmiş olan bibliyografya, müellifin faydalandığı Türkçe ve yabancı dildeki kitap, döküman ve makaleler bakımından bir hayli zengindir.

Ciddî ve titiz bir ilmî çalışmanın mahsulü olan bu kıymetli eser, memleketimizde müstakil bir Devlet Plânlama Teşkilâtı kurulması ile ilgili çalışmaların çok ilerlediği bugünlerde ayrı bir değer kazanmış bulunmaktadır. Millî bütçe için kaleme alınacak ikinci cilt de neşredildiği zaman, memleketimizde makro-ekonomik incelemeler yapan nazariyatçılarımızla tatbikatçılarımız için müracaat edilecek güvenilir bir me haz tamamlanmış olacaktır.

Prof. Feyzioğlu'nu, bu ilmî mesaisinden dolayı tebrik ederken millî muhasebe konusundaki çalışmalarının devamını ve bu çalışmalar sonunda değerli eserlerini beklediğimizi de ifade etmek isteriz.

Ankara, Temmuz 1960

Doç. Dr. Cumhuri FERMAN